

ERMESSEDA DE CARCASSONA

dona d'estat

Ermessenda va néixer cap a l'any 972, filla dels comtes de Carcassona, Roger I i Adelaida. Al voltant de l'any 993, convertida ja en una jove de remarcable bellesa, es casà amb Ramon Borrell de Barcelona. El noi, que aleshores devia tenir uns vint-i-cinc anys, havia heretat el comtat poc abans, a la mort del seu pare, Borrell II de Barcelona i Urgell, mentre al germà petit, Ermengol, li havia correspost el comtat d'Urgell.

Ermessenda es convertí ben aviat en una bona col·laboradora del seu marit, molt especialment en els afers públics. Cap a l'any 1002 s'inicià un període d'inquietud a les fronteres, amenaçades per contínues i devastadores incursions sarraïnes. En una d'elles, el 1003, fou arrasada la ciutat de Manresa. Els catalans se'n rescabalaren seguint l'enemic i batent-lo a Albesa. Ramon Borrell aprofità la situació favorable per fer les paus amb el califat de Còrdova i emprendre la reconstrucció del país, ajudat per l'empenta de la comtessa Ermessenda.

L'any 1006, restablert una calma relativa, nasqué el primer i únic fill de la parella, Berenguer Ramon. Però la pau era fràgil i aviat s'encengué l'espurna d'un nou enfrontament. Davant l'evidència que el califat s'endinsava en una crisi perillosa, Ramon Borrell decidí intervenir-hi. Cap al 1010 aparellà un exèrcit de 9.000 homes, contingent força nombrós per a l'època, entre els que es comptaven les forces urgellenques del seu germà Ermengol, a més de la probable aportació de Bernat I Tallaferró de Besalú i la possible d'Hug I d'Empúries. Els expedicionaris actuaren a favor del príncep Mohamed en la seva lluita contra Suleiman, aliat de castellans i barbarescos, als quals vengeren de manera rotunda. Poc després, una segona topada al riu Guadiaro resultà molt més costosa. Els catalans es

replegaren sobre Còrdova i saquejaren la ciutat abans d'emprendre el camí de tornada. El botí fou immens, especialment en or i pedres precioses, però el màxim benefici fou la profunda impressió causada en el món islàmic. El prestigi dels catalans conegué una alça extraordinària, encara que l'empresa exigí un preu molt elevat: un terç dels expedicionaris foren morts, entre els quals hi havia, el germà del comte de Barcelona, Ermengol d'Urgell.

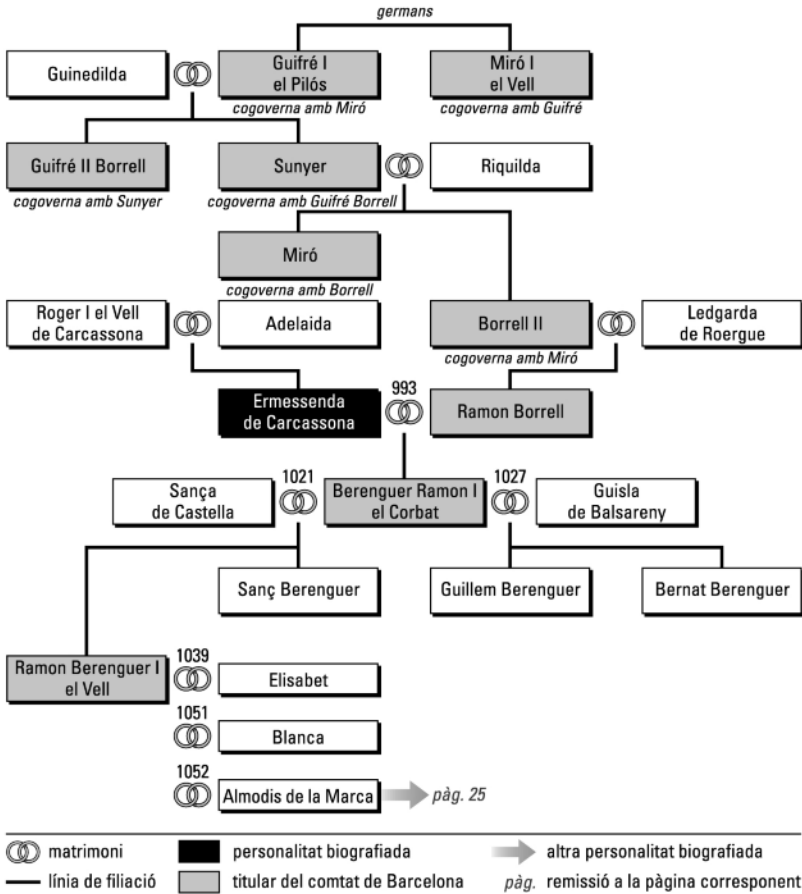
En els anys següents fou impulsada amb eficàcia la tasca de repoblar el país. El 1015 Ermessenda promogué, juntament amb el seu germà Pere, bisbe de Girona, una catedral en aquesta ciutat, en el mateix lloc que ocupava l'antic temple romà. El mateix any acompanyà el seu espòs en una expedició militar a les terres frontereres del Segre i de l'Ebre, i el 1016 visità la cort d'al-Mundir a Saragossa. L'any següent Ramon Borrell, espòs d'Ermessenda, organitzà una nova campanya a Andalusia, menor que l'anterior, de la qual ja no tornaria. Emmalaltí i morí el 1018, a l'edat de 46 anys.

El testament establia per al comtat de Barcelona el condomini a favor del seu fill de dotze anys, Berenguer Ramon I, i de la seva muller Ermessenda mentre visqués. Per la minoria d'edat del seu fill, la comtessa es veié obligada a assumir el govern del comtat de Barcelona, ocupació en què es mostraria hàbil i capaç. Amb gran intel·ligència, s'envoltà de consellers savis i prudents, figures de primer ordre com el seu germà Pere, el famós Oliva, abat de Ripoll i Cuixà i bisbe de Vic, el jurista Ponç Bonfill Marc, que alhora actuava com a preceptor del seu fill Berenguer Ramon, Gombau Besora, conseller fidelíssim, i Amat Eldric, almoiner de palau i servidor incondicional.

La comtessa Ermessenda demostrà posseir un gran caràcter en defensar amb èxit Ullastret de les pretensions d'Hug I, comte d'Empúries, que l'havia venut anys enrere al seu difunt espòs i ara volia recuperar-lo.

El 1021, quan només tenia 15 anys, Berenguer Ramon es casà amb Sança, filla del comte castellà Sanç Garcia. La nova situació havia de ser motiu de tensions amb Ermessenda, ja que el comte associà la seva muller al govern, encara que es mantingué el condomini estipulat pel testament. La comtessa mare seguia

ERMESSENDA DE CARCASSONA

signant els documents oficials però, a partir de 1023, el nom de Berenguer Ramon I ja precedia el d'Ermessenda. Aquell mateix any nasqué el primer fill de la jove parella comtal, el futur Ramon Berenguer I, i poc després encara en tingueren un altre, Sanç Berenguer, però Sança morí aviat i el fill d'Ermessenda quedà vidu. L'any 1027 Berenguer Ramon tornà a casar-se, aquest cop amb Guisla de Balsareny, neboda de Gombau de Besora, fidel conseller de la cort.

Els anys que seguiren foren d'harmonia i beneficiosa estabilitat. La personalitat d'Ermessenda, enèrgica i ben dotada per al govern, combinava a la perfecció amb el caràcter del seu fill Berenguer Ramon, pacífic i poc inclinat als fets d'armes, en

benefici del país. Les relacions amb l'Església foren excel·lents i els contactes amb els altres comtats catalans resultaren molt cordials. La lluita contra els sarraïns es limità a xocs locals i a algunes incursions catalanes per les fronteres de la Segarra i l'Anoia. La tasca repobladora en terres de marca fou estimable. L'administració de justícia conegué, segurament per influència de Ponç Bonfill Marc, sentències brillants. L'organització civil del comtat progressà notablement, amb concessió de franquícies, com les establertes el 1025 per als habitants de Barcelona i Olèrdola. L'any 1033, gràcies a les laborioses gestions de l'abat Oliba, el sínode de Vic establí unes constitucions de pau i treva, abans d'un dia i mig per setmana, que s'elevaren a tres i mig, de dijous al vespre al matí de dilluns. Tot aquest quadre de realitzacions positives, segurament més atribuïbles a Ermessenda que a Berenguer Ramon, conferien en tot cas un gran valor a aquest període de govern que aviat s'acabaria.

El 1035 moria al palau de Barcelona el fill d'Ermessenda, el comte Berenguer Ramon I, que passaria a la posteritat amb el sobrenom del Corbat, probablement per un defecte físic o una malaltia degenerativa, quan només tenia 29 anys. El testament plantejà una divisió regressiva dels dominis del comtat de Barcelona, ja que atribuïa al seu fill primogènit, Ramon Berenguer, l'extingit comtat de Girona i la part del de Barcelona situada a l'esquerra del Llobregat. El segon fill del primer matrimoni, Sanç Berenguer, assumí el govern de les marques esteses entre el Llobregat i les terres sarraïnes. El tercer fill, Guillem Berenguer, nascut de la unió amb Guisla de Balsareny, heretà el vell comtat d'Osona, que havia de governar conjuntament amb la seva mare mentre aquesta no tornés a casar-se. Quant al quart fill, Bernat Berenguer, no era esmentat al testament per la simple raó que encara no havia nascut a la mort del pare.

El testament resultava, certament, poc afortunat, encara que en pocs anys el bon seny dels hereus dissiparia els efectes negatius. De tota manera, era també inútil, ja que prevalia el testament anterior del comte Ramon Borrell —recordem-ho, espòs d'Ermessenda, pare del comte acabat de traspassar i avi dels hereus— i calia respectar el condomini vitalici establert, per a

R. F. m. ermunsindis. grā di. comitissa

la totalitat del patrimoni, a favor de la comtessa Ermessenda, viva i encara plena d'energia el 1035, quan ja sobrepassava la seixantena.

Essent encara uns infants els fills de Berenguer Ramon —el més gran, Ramon Berenguer, tenia onze o dotze anys—, fou l'àvia Ermessenda, doncs, qui exercí el govern efectiu del comtat de Barcelona, amb la cooperació estreta de les mateixes personalitats que en l'època anterior.

El 14 de novembre de 1039, tot just arribat a la pubertat, Ramon Berenguer I es casà a Sant Cugat amb Elisabet, néta, probablement, del comte Ramon I de Narbona. A partir d'aleshores, Ramon Berenguer anà assumint el govern efectiu dels territoris que havia rebut en herència, no pas sense friccions amb l'àvia Ermessenda, acostumada a manar gairebé sola. Ara el nét volia prescindir de la seva tutela i potser, fins i tot, discutir els seus drets inqüestionables.

El 1041 l'àvia acabà per retirar-se a Girona, on posseïa nombroses terres i on el bisbe Pere, el seu germà, li feia costat. Ermessenda exercí aleshores una senyoria quasi absoluta sobre el territori de l'antic comtat de Girona, on l'autoritat de Ramon Berenguer tenia pocs efectes pràctics. Aquell mateix any, prengué fortes mesures de defensa de la vall d'Aro i Calonge davant els atacs de pirates sarraïns. També protegí amb abundants cabals diverses fundacions religioses, fonamentals per a la repoblació del país. Però els conflictes entre àvia i nét sovint reapareixien, agreujats per la posició poc sòlida de Ramon Berenguer a conseqüència del repartiment propiciat pel testament patern. Així, el 1043, el nét decidí fer les paus amb l'àvia i pactà una avinença que la deixava mestressa de les terres gironines.

La situació de Ramon Berenguer millorà el 1049, quan el seu germà Sanç Berenguer li traspasà definitivament els territoris enllà del Llobregat que havia rebut en herència, però l'any següent moria la seva muller, Elisabet, amb qui havia tingut quatre fills. No trigà gaire a casar-se de nou amb Blanca, una dama

de llinatge desconegut, com ignorades són també les causes que dugueren Ramon Berenguer a repudiar-la al cap de pocs mesos.

Les col·lisions familiars, especialment entre àvia i nét, es reprengueren amb força arran del tercer matrimoni de Ramon Berenguer, aquest cop amb Almodis de la Marca, el 1052. Almodis, dona de caràcter absorbent i ambiciós, exigia donacions que el seu marit no podia satisfer a causa, principalment, del condomini que conservava l'àvia Ermessenda. Les relacions es tibaren fins al punt que Ermessenda, usant les seves poderoses influències en el terreny eclesiàstic, aconseguí del papa l'excomunió del seu nét i la seva muller.

El comte Ramon Berenguer I, amb el seu talent, lluny d'inquietar-se, anà imposant la seva autoritat d'una manera sàvia i progressiva. Tranquil·litzat el país, sotmeses ja les diverses rebel·lions nobiliàries que l'havien agitat durant anys, el comte decidí negociar fermament amb l'àvia i aconseguí la renúncia d'Ermessenda a tots els seus drets, a canvi d'una quantitat simbòlica de mil unces d'or. L'any 1057 l'anciana comtessa, finalment amansida per l'edat, obtingué que fossin aixecades les excomunions que pesaven sobre el seu nét Ramon Berenguer i la seva muller Almodis, i es retirà als dominis de Besora. En fer testament, quedà ben palesa la seva brillant posició econòmica i la seva vinculació a l'Església: deixà gran part de la seva fortuna a establiments religiosos, sense oblidar Sant Pere de Roma.

Ermessenda morí el primer dia de març de 1058 al castell de Sant Quirze de Besora. Tenia uns vuitanta-vuit anys i amb ella desapareixia tot vestigi de les velles disputes. Les terres gironines foren restituïdes plenament a la sobirania del comte de Barcelona. Fou enterrada a la catedral de Girona.

A la darrerria del segle XIV, per ordre de Pere III, el sepulcre romànic de la comtessa Ermessenda, juntament amb la del seu besnét Ramon Berenguer II, foren traslladats des del pòrtic de la seu gironina a l'interior de la nau gòtica, a costat i costat de l'altar major. Pere III també féu esculpir dos magnífics sepulcres gòtics, obra del gran artista Guillem Morei.

El 1982, amb motiu de la commemoració del 900 aniversari de la mort del comte Ramon Berenguer II, foren oberts els dos

sepulcres gòtics per procedir-ne a la restauració. A l'interior aparegueren els sarcòfags romànics originals, a la cara frontal dels quals es distingien una sèrie de pals daurats i vermells alternats, pintats de dalt a baix. Es tractaria, doncs, de l'evidència més antiga del senyal del casal de Barcelona que, amb els anys, esdevindria la bandera catalana.

